

‘આપરો જે.આર.ડી.’

--સુધા મુર્તી --

અનુવાદ : સોનલ મોદી

મને યાદ છે ત્યાં સુધી એપ્રિલ ૧૯૭૪ની આ વાત છે. બેંગલોરમાં ગરમી શરુ થઈ ગઈ હતી. અમારા કેમ્પસમાં ગુલમહોરે કેસરીયાં કરવા માંડ્યાં હતાં. અમારા આખા પોસ્ટ ગ્રેજ્યુએટ ડીપાર્ટમેન્ટમાં હું એકલી છોકરી હતી. અમારી હોસ્ટેલમાં જે બીજી છોકરીઓ હતી, તે વીજ્ઞાનની અલગ અલગ શાખાઓમાં શોધ-સંશોધનમાં વ્યસ્ત હતી. મારું તો એક જ ધ્યેય હતું. ફટાફટ એમ.એસસી. પતાવીને કમ્પ્યુટર સાયંસમાં પીએચ.ડી. કરવા અમેરીકા જવું. મને ઘણે ઠેકાણેથી શીષ્યવૃત્તીની ઓફર્સ પણ મળી ગઈ હતી. ભારતમાં નોકરી કરવાનો તથા કારકીર્દી બનાવવાનો મેં સ્વપ્નેય વીચાર કર્યો નહોતો.

એક દીવસ હું કોલેજના લેકચર હોલમાંથી નીકળીને થાકી-પાકી મારી હોસ્ટેલ તરફ જઈ રહી હતી ત્યાં હોલની બહાર જ નોટીસ બોર્ડમાં એક જાહેરખબર મેં જોઈ. એ જમાનાની માતબર કંપની ટેલ્કો- જે આજે તાતા મોટર્સ તરીકે ઓળખાય છે તે-ની એક બીબાંઢાળ જાહેરખબર હતી. ‘અમારા પુણે ખાતેના પ્લાન્ટ માટે જોઈએ છે-યુવાન, બાહોશ, મહેનતકશ એન્જનીયરો. અત્યંત ઉજ્જવળ કારકીર્દી ધરાવતા યુવાનોએ જ અરજી કરવી.’..બોક્સ...પુણે. જાહેરખબરની નીચે ઝીણા અક્ષરે એક પુરક નોંધ હતી : ‘યુવતીઓએ તસ્દી લેવી નહીં.’

હું તો એ છેલ્લી લીટી વાંચીને ઉકળી ઉઠી ! જીંદગીમાં પહેલી વાર મને લીંગના ભેદભાવનો અનુભવ થયો. મને હાડોહાડ લાગી આવ્યું. સાચું કહું તો મને ટેલ્કોની કે ભારતની કોઈપણ કંપનીની નોકરી કરવાની લેશમાત્ર ઈચ્છા ન હતી, છતાંય હવે તો મેં નકકી કર્યું કે આ નોકરી તો હું લઈને જ જંપીશ. મેં અરજી લખી અને બીડી દીધી. મારી કોલેજના મોટાભાગના છોકરાઓ કરતાં મેં પાંચેય વર્ષમાં વધારે માર્ક્સ મેળવ્યા હતા. પણ અરજી કરતી વેળા મને ભોળીને ક્યાં ખબર હતી, કે જીવનમાં સફળ થવા માટે ઉજ્જવળ શૈક્ષણિક કારકીર્દી ઉપરાંત બીજું ઘણુંબધું જોઈએ છે.

પણ હજી મારો ગુસ્સો શમ્યો નહોતો. અન્યાય સામે ચુમાઈને બેસી રહેવાનું મારા સ્વભાવમાં જ નહીં. મેં તો એક પોસ્ટકાર્ડ લખવા માંડ્યો. પણ સંબોધન કોને કરવું? મને તો ખબર પણ નહોતી કે ટેલ્કોના ચેરમેન કોણ હશે..મનમાં વીચાર્યું, તાતા ગ્રુપની કંપની છે, કોઈ તાતા જ હશે ને? આપણે વીદ્યાર્થી અવસ્થામાં આ બધી કોર્પોરેટજગતની આંટીઘૂંટીઓથી અજાણ હોઈએ છીએ. તે જમાનામાં શ્રી. જે.આર.ડી. તાતાના ફોટા છાપાંઓમાં બહુ છપાતા. તે જ તાતાના ચેરમેન હશે અમ માની મેં તો લખી નાખ્યું. પછી તો મોડેથી મને ખબર પડી કે તે સમયે ટેલ્કોના ચેરમેન શ્રી. સુમન્ત મુળગાંવકર હતા.

તે મારો પ્રથમ પો.કા. આજે પણ મને ફોટોગ્રાફની જેમ યાદ છે:

‘મુરબ્બી શ્રી. જે.આર.ડી. તાતાસાહેબ,

‘આપની કંપનીઓએ પાયાની ઈટ જેવા કેટલાય ઉદ્યોગોની ભારતમાં સ્થાપના કરી છે. લોખંડ-પોલાદ, કેમીકલ્સ, લોકોમોટીવ્સ, એન્જ-સ... આપે કેટલાંય ક્ષેત્રો સર કર્યા છે! ભારતમાં ૧૯૦૦ની સાલમાં ઉચ્ચ શીક્ષણનો વીચાર કરનાર જ કોણ હતા ? આપે તો બેંગલોરમાં ઈન્ડિયન ઈન્સ્ટીટ્યુટ ઓફ સાયંસની સ્થાપના કરીને મારા જેવા વીદ્યાર્થીઓ માટે ઉચ્ચ શીક્ષણનાં દ્વાર ખોલી દીધાં. મારા સદ્નસીબે હું આ શ્રેષ્ઠતમ કોલેજની વીદ્યાર્થીની છું. મને આપની કંપનીની જાહેરાત જોઈને ખુબ જ નવાઈ લાગી છે કે આવી પ્રતીષ્ઠિત કંપનીમાં પણ લીંગભેદ -gender discrimination - હોય શકે?’

મેં તો ગુસ્સામાં પો.કા. રવાને કરી દીધું. દસ જ દીવસમાં મારે નામે હોસ્ટેલ પર તાર આવ્યો. 'ટેલ્કો કંપનીના ખર્ચે આપને પુણેમાં ઈન્ટરવ્યુ માટે બોલાવવામાં આવે છે.' હું તો ડઘાઈ જ ગઈ! મારે તો નોકરી કરવીય નહોતી. આ તાર જાહેરચર્ચાનો ખટમધુરો વીષય બન્યો અને બધી બહેનપણીઓ મારા રુમ પર ભેગી થઈ. સૌની એક જ સલાહ મળી: 'યાર, ટેલ્કો જેવી કંપની તને બધો ખર્ચ આપે છે. તો ફરી આવ ને! નોકરી કંઈ થોડી જ રસ્તામાં પડી છે? પુણેમાં મસ્ત સાડીઓ મળે છે. અમારે માટે શોપીંગ કરતી આવજે.' માનશો? બધી બહેનપણીઓએ મને એડવાન્સમાં પૈસાય આપ્યા! અત્યારે પુણે જવાનાં મારાં કારણો વીશે વીચારું છું ત્યારે મને ખરેખર હસવું આવે છે. પણ તે જમાનામાં બેંગલોરથી પુણે સુધી મફત ફરી આવવા માટેનાં એ કારણો ખોટાં નહોતાં.

પુણેની મારી એ પ્રથમ મુલાકાત. 'Love at first sight.' આજે પણ વહાલા પુણેનું મારા હૈયાના એક ખુણામાં ચોક્કસ સ્થાન છે. પુણે એટલે મારું બીજું ઘર! એ શહેરમાં મેં મારા જીવનના ઘણા ઉતાર-ચડાવ જોયા. મારામાં બદલાવ લાવવામાં એ દીવસો કારણભુત બન્યા.

હા, તો સ્ટેશને ઉતરીને સીધી જ ટેલ્કોની પીંપરી ખાતેની ઓફીસે હું ઈન્ટરવ્યુ માટે પહોંચી ગઈ. મને અંદર બોલાવવામાં આવી ત્યારે સામે છ માંઘાતાઓની પેનલ જોઈને જ મને ભાન થઈ ગયું કે આ બચ્ચાંના ખેલ નથી. કાચાપોચાના હાંજા ગગડી જાય તેવું સોલીડ સીરીયસ વાતાવરણ હતું.

બે-ત્રણ જણ અંદરોઅંદર ગુસપુસ કરતા હતા: 'જે.આર.ડી. તાતાને પો.કા. લખ્યો હતો તે આ જ છોકરી ને!' વગેરે. મને ખાતરી થઈ ગઈ કે મને હાંસીપાત્ર બનાવવા માટે જ આ નાટક રચાયું છે. અહીં આપણી દાળ ગળે તેમ નથી. મનમાં બીજો વીચાર એ પણ આવ્યો કે જો આ નોકરી નથી જ મળવાની, તો પછી શા માટે ગભરાવું? આવડે એવા જવાબો શાંતીથી આપવા. તરત જ મારી બીક ભાંગી ગઈ.

તેઓમાંથી એક પણ જણ મને કંઈ પણ સવાલ પુછે તે પહેલાં જ મેં સ્પષ્ટ શબ્દોમાં તેમને કહી દીધું, 'હું ફક્ત એટલી આશા રાખી શકું કે આ ટેકનીકલ ઈન્ટરવ્યુ જ હોય!?' (અર્થાત્, મને અંગત રીતે હેરાન કરવામાં ન આવે!)

પેનલના સભ્યો તો મારી આ છોકરમતભરી સ્પષ્ટવક્તાગીરીથી સડક જ થઈ ગયા! આજેય મને મારી એ વર્તણુક બદલ શરમ આવે છે.

મને ઘણાબધા ટેકનીકલ તેમ જ મારા વીષયને સંલગ્ન સવાલો પુછવામાં આવ્યા. મેં તેના સંતોષકારક જવાબો આપ્યા જ હશે એમ માનું છું. પછી પેનલ પરના એક વૃદ્ધ સજ્જને મને લાગણીભીનાસ્વરે કહ્યું, 'બેટા, તને ખબર છે, અમે યુવતીઓને એપ્લિકેશન કરવાની ના શા માટે પાડીએ છીએ? કારણ કે આજદીન સુધી અમારાં કારખાનાં (shop-floor) પર એક પણ સ્ત્રી અમે રાખી જ નથી. સ્ત્રીઓ એકાઉન્ટ્સમાં કામ કરે, ઓફીસમાં કામ કરે; પણ આ તો ઓટોમોબાઈલ ઉદ્યોગ રહ્યો. કારખાનાં ચોવીસે કલાક ધમધમતાં હોય. ત્રણે પાળીમાં કામ ચાલે. ટ્રેઈનીંગ માટે અમારે તને બીહાર-જમશેદપુર પણ મોકલવી પડે. બધે પુરુષો જ હોય અને મશીનરી હોય. ટ્રકો ચલાવવી પડે. ડ્રાઈવીંગ શીખવું પડે અને ટ્રકોની ડ્રાઈવીંગ ટ્રાયલ લેવી પડે. પુરુષો તો ગેસ્ટહાઉસમાં કે ટ્રેઈની માટેની હોસ્ટેલોમાં ભેગાભેગાય પડ્યા રહે. તારે માટે અમારે જુદી વ્યવસ્થા વીચારવી પડે. વળી, કારખાનાંમાં જે પુરુષો કામ કરતા હોય, તે એક સ્ત્રીને 'બોસ' તરીકે સહજતાથી સ્વીકારેય નહીં. તું અમારે ત્યાં નોકરી કરતી હોય એટલે અમારી દીકરી ગણાય. તને જાળવવાની સંપુર્ણ જવાબદારી અમારી બને. આ કોલેજ નથી. અહીં તો સ્ત્રી-પરુષના ભેદભાવ રહેવાના જ. એક કામ કર, તું હોશીયાર છે. તારા જેવાએ તો રીસર્ચના ક્ષેત્રમાં જવું જોઈએ.'

હું તો કર્ણાટકના નાનકડા ગામ હુબલીની એક યુવાન, આશાભરી વીદ્યાર્થીની હતી. મારી દુનિયા બહુ જ સીમીત હતી. મોટી કંપનીની આવી મુસીબતની મને શી સમજ હોય? તેમણે તેમની

તકલીફ સમજાવવામાં કશી કસર છોડી નહોતી; છતાં મેં કહ્યું, ' સાહેબ, તમારે ક્યાંકથી તો શરુઆત કરવી જ પડશે ને? નહીં તો તમારી ફેક્ટરીઓના દરવાજા સ્ત્રીઓ માટે તો સદાના બંધ જ રહેશે ને? ઔદ્યોગીક ક્ષેત્રે કંઈક નવીન કરવામાં આપની કંપની સદા અગ્રેસર રહે છે. તમારા ઉદ્યોગમાં વપરાતી ટેકનોલોજી જુઓ ! બીજી કંપનીઓ કરતાં જોજનો આગળ છો, આપ સાહેબ. આપ આમ વીચારશો, તો આ પુરુષપ્રધાન ઉદ્યોગમાં સ્ત્રીઓ ક્યારેય દાખલ જ નહીં થઈ શકે !'

તે સાહેબે આગળ જણાવ્યું, 'એક નવા ઉમેદવારને તાલીમ આપવા પાછળ અમારી કંપની ખાસ્સો ખર્ચ કરે છે. તું બાવીસેકની તો હોઈશ જ ને ? સારો મુરતીયો મળશે એટલે પરણીને જતી રહીશ. તારો વર જે શહેરમાં રહેતો હશે, તેની પાછળ ચાલી જઈશ. અમારા પૈસા તો પાણીમાં જ જાય ને?'

તેમની વાત ખોટી નહોતી. મેં સહેજ વીચાર કર્યો અને કહ્યું, ' સાહેબ, હું આપની સાથે સંમત થાઉં છું. પણ એક અંગત સવાલ પુછી શકું? આપમાંથી ઘણાબધા પરણેલા જ હશે. ભારતીય પરંપરા પ્રમાણે આપની પત્ની આપની સાથે જ રહેતી હશે. ભલે તે મુંબઈની હોય કે દીલ્હીની ! ગુસ્તાખી માફ કરશો સાહેબ, પણ સાચું કહેજો, કેટલાય યુવાનો અહીંથી તાલીમ અને અનુભવ મેળવીને ફક્ત બસો-પાંચસો રુપરડીના વધુ પગાર તરફ આકર્ષાઈને બીજી કંપનીઓમાં જોડાતા નથી? સાહેબ, આપ તેમને રોકવા શું કરી શકો છો? કોઈ વ્યવસ્થા કે કાયદો છે આપની પાસે?'

પછી તો ઈન્ટરવ્યુ લાંબો ચાલ્યો. સાંજે મને કહેવામાં આવ્યું કે, 'તમે કામીયાબ રહ્યાં છો. તમે ટેલ્કોની એન્જનીયરીંગ ટીમના આજથી જ મેમ્બર છો.' હજી તો મારું ભણવાનું બાકી હતું. મારે તરત જ બેંગ્લોર પાછા જવાનું હતું. હું રસ્તામાં મારા ગામે-વતનમાં ઉતરી ગઈ. મારા પીતાજીને માંડીને બધી વાત કહેવી હતી. પીતાજી મારા 'બેસ્ટ ફ્રેન્ડ'. મને એમ કે મારા સાહસની વાત જાણી બહુ ખુશ થશે અને મારા વખાણ કરતાં નહીં થાકે..

ઘરે પહોંચીને મેં તો બાપુજીને ભારે ઉત્સાહથી અથથી ઈતી વાતો કહી. બાપુજીએ તો મારા ઉત્સાહ પર ઠંડું પાણી રેડ્યું અને ગ્લાનીપુર્વક મને ધીમેથી કહે, 'બેટા, તારામાં સહેજ પણ મેનર્સ જેવું નથી. શ્રી. જે.આર.ડી. તાતા જેવા સન્માનનીય વડીલને આવી પોસ્ટ-કાર્ડ લખાય? ખુબ જ શાલીનતાથી પત્ર લખીને, કવરમાં મુકીને પોસ્ટ કરવો જોઈએ. હવે અમેરીકા ભણવા જવાનું ભુત મનમાંથી કાઢ, ને આ નોકરીએ લાગી જા. એ તારી નૈતીક જવાબદારી બને છે.'

મારા નસીબમાં કદાચ એ જ લખાયું હશે. મેં સ્વપ્ને પણ વીચાર્યું ન હતું કે હું પુણેમાં નોકરીએ લાગી જઈશ ! મારે તો અમેરીકા જ જવું હતું. પીએચ.ડી. કરવું હતું. પણ 'વહી હોતા હૈ જો મંજુરે ખુદા હોતા હૈ...' પ્રભુનો દોરીસંચાર હતો. કંઈક ગુમાવો તે કંઈક મેળવવા માટે જ. પુણેનાં એ વર્ષો એ મારા જીવનમાં અદ્ભુત બદલાવ આણ્યો. કણાટકના એક અત્યંત અંતર્મુખી, શરમાળ, પ્રેમાળ આદમીનો મને પરીચય થયો. અમે અંતરંગ મીત્રો બન્યાં ને એકમેકને દીલ દઈ બેઠાં. એ વ્યક્તીને આપ સૌ શ્રી. એન.આર.નારાયણમુર્તી તરીકે કદાચ ઓળખો જ છો. અમારો પરીચય પરીણયમાં અને પ્રભુતાનાં પાવન પગલાંમાં પરીણમ્યો.

ટેલ્કોની નોકરી માટે જેણે મારો ઈન્ટરવ્યુ લીધો હતો તે સજ્જન હતા ડો. સત્ય મુર્તી. અત્યંત વીચક્ષણ બુદ્ધિમત્તા ધરાવતા એક મુઠી ઉંચેરા માનવી. શી એમની ટ્રેઈનીંગ આપવાની પદ્ધતી અને ઉમદા સ્વભાવ ! મારા તો ગુરુ ! મેં એમના હાથ નીચે થોડાં વર્ષ કામ કર્યું ત્યારે મને ભાન થયું કે શ્રી.જે.આર.ડી. તાતા કેવી મહાન વીભુતી છે!

ભારતના ઉદ્યોગ સામ્રાજ્યના એ બેતાજ બાદશાહ ! ભલભલા ચમરબંધી, રાજા-રજવાડાં, પ્રધાનો, મુખ્યમંત્રીઓ તેમની આગળ વામણા લાગે. જેમ જેમ તેમના વીશે જાણતી ગઈ તેમ તેમ મને તેમની ખુબ બીક લાગવા માંડી. મેં તેમને ખુલ્લો પત્ર લખીને કેવી બાલીશ ગુસ્તાખી કરી હતી તેનું

ભાન મને ટેલકોમાં જોડાઈ કે તરત જ થઈ ગયું. પુણેથી મારી મુંબઈ બદલી થઈ. ત્યાં સુધી તો મારે તેમના સીધા પરીચયમાં આવવાનો પ્રસંગ જ નહોતો બન્યો. તેમની ઓફીસ તળમુંબઈમાં હતી. તાતા ઈન્ડસ્ટ્રીઝનું તે વડું મથક.

એક દીવસ મારે મારી કંપનીના ચેરમેન શ્રી. સુમંત મુલગાંવકરને થોડા રીપોર્ટ્સ બતાવવાના હતા. તેમને બધા 'SM' કહેતા. હું બોમ્બે હાઉસના પહેલે માળે તેમની ઓફીસમાં ગઈ. હજી તો હું SMની ઓફીસમાં બેઠી જ હોઈશ ત્યાં સાવ જ અચાનક શ્રી.જે.આર.ડી. તે રુમમાં આવી પહોંચ્યા. તેમનું હુલામણું નામ હતું 'આપરો જે.આર.ડી.' ગુજરાતીમાં 'આપણો' એટલે બધાનો. તેઓ પારસી હતા તેથી અપભ્રંશ 'આપરો' થઈ ગયું. પાછળ જ SM રુમમાં પ્રવેશ્યા. હજી તો મને શ્રી. તાતાની અચાનક હાજરીની કળ વળે તે પહેલાં જ તેમણે શ્રી. તાતાને મારી ઓળખાણ કરાવી.

'જેહ, આ છોકરીને મળ. કમ્પ્યુટર સાયંસમાં પોસ્ટ ગ્રેજ્યુએશન કર્યું છે. હજી તો કેટલી નાની લાગે છે ! આપણે ત્યાં પુણેમાં ટેલકોની ફેક્ટરીમાં મજૂરો સાથેય હળીમળીને કામ લેતી હતી. કારખાનાંમાં આપણે સૌથી પહેલી આ છોકરીને રાખી. હવે પ્રમોશન થયું એટલે મુંબઈ આવી છે.'

શ્રી. તાતા મારી સામે જોઈ રહ્યા. મને ખાતરી કે તેમને પેલી પોસ્ટ-કાર્ડવાળી વાત યાદ આવી જ હશે. પણ ખાનદાનીનું ખોળીયું કોને કહ્યું છે? ! તેમણે તો મધમીઠી જબાનમાં મારી જોડે વાત માંડી. 'આપણા દેશની કન્યાઓ હવે એન્જનીયરીંગમાં જાય છે એ જ મહત્વની વાત છે. તારું નામ શું, દીકરી? મેં ભારે શીષ્ટાચાર દર્શાવતાં ધીમેથી કહ્યું, ' સર, જ્યારે ટેલકોમાં જોડાઈ ત્યારે સુધા કુલકર્ણી હતી. હવે સુધા મુર્તી છું.'

'ક્યાં કામ કરે છે તું?' તાતા ગુપની અનેક કંપનીઓના અસંખ્ય ડીપાર્ટમેન્ટ્સ હોય છે.

નાણાવટી હોસ્પિટલમાં ટેલકોનું કોઈ કામ ચાલતું હતું. તેથી મેં કહ્યું, 'સર, નાણાવટી મહાલયમાં છું.' તેમણે મને સરસ સ્મીત આપ્યું, ડોકું ઘુણાવ્યું અને પછી એ બંને મહાન વીભુતીઓ કશીક ચર્ચામાં મશગુલ થઈ ગયા. હું તો રીતસરની રુમમાંથી ભાગી જ!

પછી તો તેમને ઘણી વાર ઓફીસે જતાં-આવતાં, ચર્ચાઓ, સેમીનાર અને મીટીંગ્સમાં જોવા-સાંભળવાનો મોકો મળ્યો. પણ તેમને મળવાનો મોકો ભાગ્યે જ મળે. તેઓ ચેરમેન અને હું તો અદની એન્જનીયર. હું તો એમની પ્રતીભાથી જ અંજાઈ ગયેલી!

એક દીવસ ઓફીસેથી છુટ્યા બાદ હું મારા પતીની રાહ જોતી ઉભી હતી. મુર્તી મને રોજ લેવા આવે. સ્કુટર નવું નવું લીધેલું; તેથી જોડે જવાથી બચત થતી હતી. હજી તો હું ઉભી જ હતી અને મેં મારી બાજુમાં શ્રી. તાતાને ઉભેલા જોયા. હું તો સ્તબ્ધ થઈ ગઈ ! શું બોલું? શું કરું? પાછો પેલો પોસ્ટકાર્ડ યાદ આવ્યો. આજે તો હું એકલી હતી. મરી ગઈ ! આજે એ બધું યાદ કરું છું ત્યારે લાગે છે કે તેઓ તો એ તુચ્છ બાબત ભુલી પણ ગયા હશે.

શ્રી. તાતા મને કહે, 'યંગ લેડી, વાય આર યુ સ્ટેન્ડીંગ હીયર અલોન? ઓફીસ તો છુટી ગઈ છે. આમ, સુનકારમાં કેમ એકલી ઉભી છે?'

મેં કહ્યું, 'સર, આઈ એમ વેઈટીંગ ફોર માય હસ્બંડ. મારા પતી મને રોજ લેવા આવે છે. આજે જરા મોડા થઈ ગયા લાગે છે.'

શ્રી. તાતા કહે, 'અંધારું થવા લાગ્યું છે. અહીં બધું સુમસામ છે. આવે વખતે એકલા ઉભા રહેવામાં જોખમ છે. હું પણ તારી સાથે ઉભો છું.'

હું તો મુર્તીની રાહ જોવા ટેવાયેલી હતી. પણ શ્રી. તાતા તો મારી બાજુમાં ઉભા રહ્યા તેથી હું ખુબ જ નર્વસ થઈ ગઈ. વારંવાર ત્રાંસી નજરે તેમને જોવા લાગી.

ખુબ જ ઉમદા કાપડમાંથી બનેલાં સાદા સફેદ શર્ટ અને પેન્ટ તેમણે પહેર્યાં હતાં. તેઓ વયોવૃદ્ધ હતા. ચહેરા પર ખાનદાની તેમ જ માનવતાનું મર્દાનગીભર્યું તેજ હતું અને છતાં તે મોં પર

ગુરુતાગંથીનો ગર્વ નહોતો. હું તો મનમાં વીચારતી હતી, ' આ માનવતાની મીરાત તો જુઓ! આટલા મોટા તાતા ગ્રુપના ચેરમેન, દેશની અત્યંત સન્માનનીય, પ્રતીભાશાળી વ્યક્તિ અને તે મારા જેવી એક સામાન્ય એન્જનીયરની પરવા રાખીને આ રસ્તે ઉભા છે !

એવામાં જ મુર્તી આવ્યા. હું દોડીને સ્કુટર પર બેસી ગઈ. શ્રી. તાતા મને કહે, 'યંગ લેડી, તારા માટીરાને મારા વતી કહેજે કે, એકલી સ્ત્રીને ક્યારેય રાહ ન જોવડાવાય.'

૧૯૮૨માં મેં ટેલ્કોમાંથી રાજીનામું આપ્યું. મારે એ નોકરી છોડવી જ ન હતી; પણ બીજો કોઈ ઉપાય જ નહોતો. આજે પણ તાતા ગ્રુપ માટે મને એટલું જ માન છે. શ્રી.જે.આર.ડી. તાતાને હું મારા ગુરુ, role model માનું છું. તેમની સાદગી, કરુણા, દયાર્દ્રતા તેમ જ નાનામાં નાના કર્મચારીની તેમની સંભાળ લેવાની રીતનો જોટો જડવો મુશ્કેલ છે.

નોકરીના છેલ્લા દીવસે મુંબઈની કંપનીની હેડ ઓફીસમાંથી મારા બાકીના પૈસા, પગાર, ભથ્થાં વગેરે મેળવીને હું પગથીયાં ઉતરતી હતી; ત્યાં જ શ્રી. તાતાને મેં ઉપર ચડતાં જોયા. કંઈક વીચારમાં ખોવાયેલા હતા. મારે તેમને 'ગુડ બાય' કહેવી જ હતી તેથી હું ઉભી રહી. મને ઉભેલી જોઈને તેઓ તરત જ ઉભા રહ્યા.

ધીમેથી મને કહે, 'કેમ છો મીસ કુલકર્ણી? શું ચાલે છે?' (મને તેઓ હમેશાં યંગ લેડી કે મીસ કુલકર્ણી જ કહેતા.)

'સર, મઝામાં; પણ ટેલ્કો છોડું છું.'

'કેમ? ક્યાં જાઓ છો?'

'પુણે સેટલ થવા જઈએ છીએ. સર, મારા પતીને નાનોશો બીઝનેસ ચાલુ કરવો છે. 'ઈન્ફોસીસ' નામની કંપની ચાલુ કરવી છે, તેથી હવે પુણે જવું પડશે. સર, આશીર્વાદ આપો,' મેં કહ્યું.

'તમે બંને સફળ થશો તો શું કરશો?' સાહેબે પુછ્યું.

'સાહેબ, હજુ તો નવાં નવાં છીએ. સફળતા મળશે કે નહીં તેની જ ક્યાં ખબર છે?'

'મીસ કુલકર્ણી, કેમ ઢીલું ઢીલું બોલો છો? ખુબખુબ આત્મવીધાસથી શરુ કરો તો જરુર સફળ થશો. પણ એક વાત ન ભુલતાં. સફળ થાઓ તો આ સમાજનું ઋણ ચુકવવાનું નહીં ચુકતાં. સમાજ તરફથી આપણને કેટકેટલું મળે છે? ! પાછું વાળવાનું આપણે યાદ રાખવું જ જોઈએ. You must always give back to society. I wish you all the best.'

પછી તેઓ દાદરા ચડી ગયા. તેમની સાથેની મારી આ છેલ્લી મુલાકાત. મહામાનવોની દયા અને દુઆઓ પણ આપણી કમ સમૃદ્ધી નથી !

વર્ષો પછી શ્રી. તાતાના અનુગામી શ્રી. રતન તાતાને એ જ બોમ્બે હાઉસની કેબીનમાં શ્રી. જે.આર.ડી. તાતાની ખુરશીમાં બેઠેલા જોયા. મેં શ્રી. રતન તાતાને મારા ટેલ્કોના જમાનાની ખટમધુરી વાતો કરી. યાદોના પટારા ખોલ્યા. મેં કહ્યું, 'મારા પતીની માફક હું તમને 'મીસ્ટર તાતા' એવું બુદ્ધું સંબોધન કરી જ ન શકું. તમે તો 'આપરો જે.આર.ડી.'વાળી ખુરશી પર બીરાજમાન છો! તમને હું હમેશ 'ચેરમેન સર' જ કહીશ.'

પછી તો રતન તાતાનો મારા પર પત્ર પણ આવ્યો હતો. લખે : 'આપના મોંએથી આદમીયતના અત્તરથી મઘમઘતા 'જેહ'ની વાતો સાંભળીને દીલ બાગબાગ થઈ ગયું. (સાવ નજીકના વર્તુળમાં શ્રી.જે.આર.ડી. 'જેહ'ના હુલામણા નામથી ઓળખાતા). મને દુખ તો એક જ વાતનું છે. આપણા બીઝનેસની સફળતાના આજે તેઓ સાક્ષી નથી.'

જે.આર.ડી.ને હું મહામાનવ માનું છું; કેમ કે સમયના સદંતર અભાવ છતાંય તેમણે એક આશાભરી યુવતીના પોસ્ટકાર્ડને કચરાટોપલી ભેગો ન કર્યો. અન્યાય સામે માથું ઉચકનારને ન અવગણ્યા કે ન દબાવી દીધા. તેમને રોજના કદાચ હજારો પત્રો મળતા હશે; છતાંય તેમણે મારા જેવી

એક તદ્દન અજાણી, લાગવગ વગરની, મધ્યમવર્ગની કોડભરી કન્યાને તેમની કંપનીમાં તક આપી. અને ફક્ત નોકરી નહીં; જીવન જીવવાનું ભાથું આપ્યું. મારી વીચારવાની શૈલી તથા કોઈ પણ પ્રશ્નને સુલઝાવવાની રીત જ આખી બદલી કાઢી !

આજે તો પ્રોફેસર તરીકે હું એન્જનીયરીંગ તેમ જ એમ.બી.એ.ના વર્ગોમાં ચાલીસથી પચાસ ટકા છોકરીઓને જોઉં છું. કારખાનાંઓમાં પણ સ્ત્રીઓ કામ કરે છે. દવાઓ, ઓટોમોબાઈલ્સ, રંગ-રસાયણ, ઈલેક્ટ્રોનીક્સ, બધે જ...શ્રી. જે.આર.ડી. તાતાની મહાનતા અને દુરંદેશીપણાનો હવે મને અહેસાસ થાય છે. કોઈકે તો પહેલ કરવી જ પડે ને ! આજે મને કોઈ પુછે કે, 'કાળ થંભી જાય અને તમારા જીવન પાસે કંઈ માગવાનું હોય તો આપ શું માગો?' તો હું જરુર માગું કે શ્રી. તાતા અમારી પ્રગતી જોવા સદેહે પધારે. અમે જે નાની શી કંપનીનાં સ્વપ્નો જોયાં હતાં તેને 'ઈન્ફોસીસ' સ્વરુપે સાકાર થયેલાં તથા 'ઈન્ફોસીસ ફાઉન્ડેશન'નાં સમાજને કંઈક પરત કરવાનાં કાર્યોને જોવા તેઓ આપણી વચ્ચે હોય...!

--સુધા મુર્તી

'સંભારણાંની સફર'માંથી સાભાર.. લેખિકા: સુધા મુર્તી--અનુવાદ: સોનલ મોદી, પ્રકાશક : આર.આર.શેઠની કંપની, પ્રી-સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૪૦૦ ૦૦૨ અને ખાનપુર, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૧. પાનાં : ૧૮૪; મુલ્ય : રૂ. ૧૦૦. ઓક્ટોબર ૨૦૦૪માં પ્રકાશીત આ પુસ્તકની ચાર આવૃત્તિ થઈ ચુકી છે. એમનાં બધાં જ પુસ્તકોની સંપૂર્ણ આવક સમાજસેવાનાં વીવીધકાર્યો માટે વપરાય છે એ એની વીશેષતા છે. Web : www.rrsheth.com E-mail : sales@rrsheth.com

'સન્ડે ઈ-મહેફીલ'- વર્ષ: બે- અંક : ૭૮-ડીસેમ્બર ૩, ૨૦૦૬-સન્ડે ઈ-મહેફીલ' માટે 'ઉઝાજોડણી' અને 'વીજ્યા' ફોન્ટ'માં :અક્ષરાંકન: uttamgajjar@hotmail.com

સુધા મુર્તી

સર્જક-પરીચય

ઉત્તર કર્ણાટકના શીગાંવમાં જન્મેલાં સુધા મુર્તી કમ્પ્યુટર સાયંસમાં એમ.ટેક. થયાં. તેમણે જમશેદપુર તથા પુણેમાં ટેલકોમાં કામ કર્યું. હાલમાં તેઓ 'ઈન્ફોસીસ ફાઉન્ડેશન'નામની સેવાકીય સંસ્થાનાં ચેર પર્સન છે.

અત્યંત સાદાં આ ગૃહીણી, સોફ્ટવેર-માધાંતા શ્રી. એન. આર. નારાયણમુર્તીનાં ધર્મપત્ની, વીદ્યાર્થીપ્રીય પ્રોફેસર, બે ટીનેજર્સ દીકરીઓનાં પ્રેમાળ મમ્મી, બેંગ્લોર અને હાર્વર્ડ યુનીવર્સિટીનાં વીઝીટીંગ પ્રોફેસર છે. ૨૦૦૫માં તેમને મળેલા પદ્મશ્રીના એવોર્ડ સહીત ચાળીસેક એવોર્ડ એમને મળ્યા છે.

સમાજસેવાના ક્ષેત્રે દબદબાભર્યું સ્થાન ધરાવતાં, પાસાદર વ્યક્તિત્વનાં માલકીન, આ મહીલાનું સાહિત્યક્ષેત્રે પણ આગવું પ્રદાન છે. તેમનાં લખાણો એટલે ટુંકાંટચ, મુદ્દાસર, પારદર્શક અને માનવીય લાગણીઓથી આકંઠ છલકાતાં પાસાદર માણેક ! ભારતની અનેક ભાષાઓમાં એના અનુવાદો થયા. સુધાબહેનના મુળ અંગ્રેજી પુસ્તક, 'How I Taught My Grandmother to Read and Other Stories'માંથી આ પ્રસંગ લેવામાં આવ્યો છે. સુધાબહેને કણાટકમાં દસ હજારથી વધુ પુસ્તકાલયો સ્થાપી ગ્રામીણ બાળકો સમક્ષ પુસ્તકોની એક અલૌકિક સૃષ્ટી ખડી કરી દીધી છે.

—ઉત્તમ ગજજર (સુરત) અને બળવંત પટેલ (ગાંધીનગર)

સુધાબહેનનો સંપર્ક : C/O : smodi1969@yahoo.co.in

સોનલબહેન મોદી

અનુવાદીકા-પરીચય

ખેડા જીલ્લાના બાલાશીનોરમાં જન્મેલાં અને અમદાવાદમાં સ્થાયી થયેલાં સોનલબહેને, અંગ્રેજી સાથે અને બીજી વાર ભુગોળ સાથે એમ.એ. કર્યું અને ગોલ્ડ મેડલ મેળવ્યો. આઈ.એ.એસ.ની પરીક્ષા આપનારા વીદ્યાર્થીઓને માર્ગદર્શન કરાવતાં હતાં ત્યારે તેઓ સુધાબહેનના આકસ્મિક સંપર્કમાં આવીં અને તેઓ અનુવાદક્ષેત્રે કામ કરવા પ્રેરાયાં. 'ગુજરાત સમાચાર', 'જનકલ્યાણ', કલકત્તાના 'હલચલ'માં પ્રકાશીત થતી એમની સાપ્તાહીક કોલમ, 'મનની વાત', 'સંભારણાની સફર' અને 'તમે જ તમારું અજવાળું' ખુબ જ લોકપ્રીય નીવડી છે. સંયુક્ત પરિવારમાં રહી સૌની સેવા કરતાં કરતાં તેમણે અનુવાદક્ષેત્રે સાધેલી ઉંચાઈ અદ્ભુત છે.

અનુવાદકલા વીશે સોનલબહેન કહે છે : 'અનુવાદ એટલે અત્તરને એક શીશીમાંથી બીજી શીશીમાં ભરવાની કળા. સુગંધ ઉડવી ન જોઈએ અને અત્તર ઢોળાવું નહીં જોઈએ.' સાચે જ, એમણે

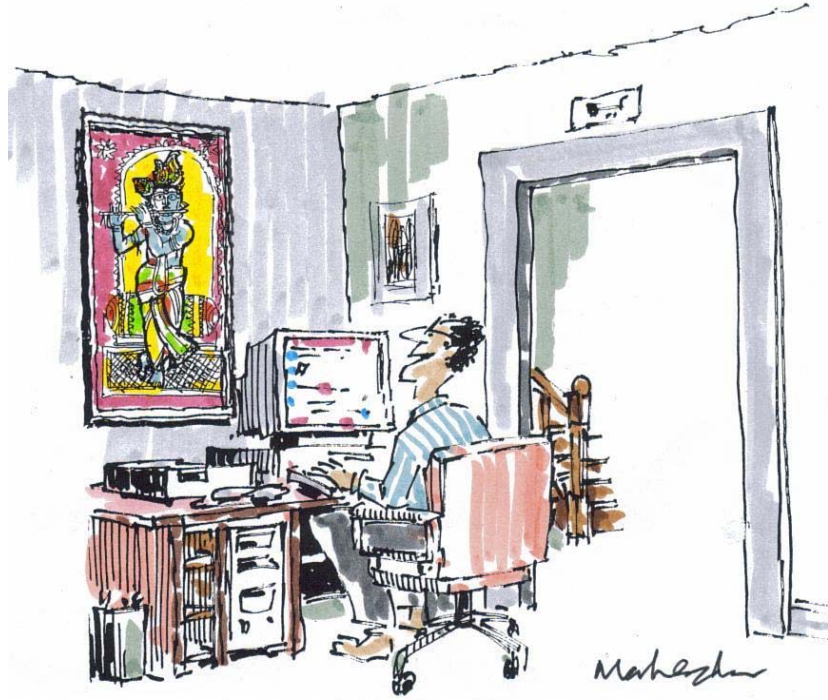
અનુવાદ જ નહીં, અનુસર્જન કર્યું છે. સુધા મુર્તી જાહેરમાં કહે છે કે, 'મારાં અંગ્રેજી પુસ્તકો પછી સૌથી વધારે વેચાયાં અને વંચાયાં હોય તો તે ગુજરાતી પુસ્તકો..Thanks to SONAL.'

આ પુસ્તકોનાં વેચાણ દ્વારા મળતી સઘળી આવક સમાજસેવાનાં વીવીધ કાર્યો માટે વપરાય છે. 'મનની વાત' પુસ્તકની બાર આવૃત્તી મળી ત્રીસેક હજાર નકલો ખપી. બધું મળી સત્તરેક લાખ રુપીયાની મળેલી રોયલ્ટીની રકમ જાહેર સત્કાર્યોમાં વપરાઈ અને હજી પ્રવાહ ચાલુ જ છે. સોલનબહેન કહે : 'Thanks to Gujarati Readers..'

—ઉત્તમ ગજજર (સુરત) અને બળવંત પટેલ (ગાંધીનગર)

સોનલબહેનનો સંપર્ક : smodi1969@yahoo.co.in

'સ-હે ઈ-મહેફીલ'- વર્ષ : બે- અંક : ૭૮-ડીસેમ્બર ૩, ૨૦૦૬-સ-હે ઈ-મહેફીલ' માટે 'ઉંઝાજોડણી' અને 'વીજ્યા' ફે-ટ'માં :અક્ષરાંકન: uttamgajjar@hotmail.com

હું ગોપીકા ડાઉન લોડ કરું તો તમને વોઘો નથી ને?

મહેન્દ્રભાઈનો ઈ-મેઈલ સંપર્ક : mahendraaruna@msn.com

web site : www.ameamericanamdavadi.com

શું કરવું?

સુખી લગ્નજીવન આપમેળે બનતાં નથી; બનાવવાં પડે છે. એક ઉદાહરણ આપું. બગીચાને ફુલ-ગુલાબી રાખવા ખેડ, ખાતર ને પાણી સાથે તેની માવજત કરવી પડે. સુખી લગ્નની એકમાત્ર ચાવી છે : 'કોમ્પ્રોમાઈઝ' એટલે કે એક બીજને અનુરુપ થવું. સહનશીલતા વધારવી. 'તારો' અને 'મારો'નો ભાવ ત્યજી 'આપણો'નો ભાવ આણીને જ સુખી લગ્નજીવનનું નીર્માણ કરી શકાય..

--ડૉ. પ્રકાશ કોઠારી